

[บทความวิชาการ]

ศุภการ สิริไพศาล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ตำนานความเป็นเงินของพระเจ้าอู่ทอง ในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับ วัน วลีต : นัยพินิจทางประวัติศาสตร์และข้อสังเกต

ความนำ

ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย คือ การขาดข้อมูลหลักฐานและความเคลือบแคลงสงสัยในความน่าเชื่อถือของหลักฐาน ซึ่งนักประวัติศาสตร์ต่างพึงระวังอย่างยิ่งในการใช้ข้อมูลหลักฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอกสารต่างๆ ที่มีการจดบันทึก ซึ่งอาจมีทั้งความคลาดเคลื่อน การบิดเบือน ความไม่เข้าใจ หรือแม้กระทั่งเป็นตำนานเรื่องเล่าที่ห่างไกลจากเค้ามูลความจริง

ข้อพึงระวังต่างๆ ในการใช้หลักฐานเหล่านี้ ถือเป็นภาระและความรับผิดชอบสำคัญของนักประวัติศาสตร์ที่จะต้องวิพากษ์และตรวจสอบหลักฐาน รวมถึงการตีความอย่างระมัดระวัง โดยการเทียบเคียงกับหลักฐานที่บันทึกเหตุการณ์ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือมากที่สุด กระบวนการวิพากษ์วิธีดังกล่าวถือเป็นเครื่องมือสำคัญอันนำไปสู่การเปิดเผยข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ถูกต้อง

โดยหลักฐานประเภทพระราชพงศาวดารในสมัยอยุธยาทุกฉบับต่างได้รับการตรวจสอบอย่างละเอียดถี่ถ้วนหลายครั้ง และนำมาสู่การตีความใหม่หรือข้อค้นพบใหม่ในหลายประเด็น อย่างไรก็ตาม แมว่านักประวัติศาสตร์จะได้พยายามตรวจสอบพระราชพงศาวดารสมัยอยุธยาอย่างละเอียดรอบคอบหลายครั้งหลายคราแล้วก็ตาม แต่งานของนักประวัติศาสตร์ย่อมไม่มีวันสิ้นสุดและสมบูรณ์

ในบทความนี้จะได้นำเสนอข้อมูลการวิพากษ์หลักฐานและข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับตำนานความเป็นจีนของพระเจ้าอู่ทองที่บันทึกไว้ในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับ วัน วลิต โดยเทียบเคียงกับประวัติศาสตร์จีนในช่วงเวลาใกล้เคียงกันกับการสถาปนากรุงศรีอยุธยา รวมทั้งสืบค้นที่มาของตำนานความเป็นจีนของพระเจ้าอู่ทองที่ได้รับอิทธิพลในการเขียนและเล่าสืบต่อกันมาจากเอกสารหลักฐานใด ทั้งนี้เพื่อจะได้เข้าใจที่มาของโลกทัศน์และความคิดของผู้คนในสมัยอยุธยาที่พยายามอธิบายเชื่อมโยงความสัมพันธ์ไทย-จีนในสมัยอยุธยาตั้งที่ปรากฏอยู่ในพงศาวดารฉบับดังกล่าว

งานเขียนเกี่ยวกับอยุธยาของ วัน วลิต

ในระหว่างปี พ.ศ.2176 ถึง พ.ศ.2185 วัน วลิต หรือ เยเรเมียส ฟาน ฟลิต (Jeremias van Vliet)¹ ชาวฮอลันดาได้เดินทางเข้ามาในกรุงศรีอยุธยาเพื่อประจำอยู่ ณ สถานการค้าของบริษัท อินเดียนตะวันออก (The East India Company) ตลอดระยะเวลา 9 ปี ที่พำนักอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ซึ่งตรงกับรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง วัน วลิตได้เรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมไทยอย่างรวดเร็ว โดยมีภรรยาเป็นคนไทย และมีโอกาสได้สนิทสนมใกล้ชิดกับราชสำนักและขุนนางไทย ความสนใจในบูรพาคติศึกษาของ วัน วลิต เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่เมื่อเขาสมัคร

เข้าทำงานในบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา และถูกส่งมาประจำอยู่ที่เมืองปัตตาเวีย (จากตาร์) เมื่อปี พ.ศ.2172 ขณะมีอายุได้ 27 ปี ต่อมา วัน วลิตได้ถูกส่งตัวไปประจำอยู่ที่ญี่ปุ่นเป็นเวลาสามปีครึ่ง กระทั่งในเดือนมกราคม พ.ศ. 2176 จึงถูกส่งตัวกลับมาประจำอยู่สำนักงานของบริษัทที่เมืองปัตตาเวีย ในเดือนเมษายนปีเดียวกัน วัน วลิตได้เดินทางเข้ามาอยุธยาในฐานะผู้ช่วยของ โยสต์ เซาเตน หัวหน้าสถานการค้า บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดาในกรุงศรีอยุธยา² ประสบการณ์การเดินทางในดินแดนตะวันออกหลายประเทศ ทั้งญี่ปุ่น ปัตตาเวีย และอยุธยา มีส่วนสำคัญทำให้ วัน วลิต สนใจเรื่องราวความเป็นมาของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมการเมือง และวิถีชีวิตของผู้คนในดินแดนแถบนี้ ในบันทึกของซัลมอน สะเวียร์ ซึ่งเป็นพี่เขยของ วัน วลิต และทำงานอยู่ที่เดียวกันได้กล่าวชมเชย วัน วลิต ไว้ว่า “เป็นคนฉลาดและเขียนหนังสือได้คล่องตัว เรียนรู้เกี่ยวกับเมืองไทยและภาษาไทยได้อย่างรวดเร็ว”³ ในฐานะผู้สนใจในเรื่องราวของดินแดนห่างไกลทางตะวันออกซึ่งมีความลึกลับอย่างมากในโลกทัศน์ของชาวตะวันตก วัน วลิต ได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยาและชาวสยามไว้ 3 เรื่อง ได้แก่ Description of the kingdom of Siam (พรรณนาเรื่องอาณาจักรสยาม) เขียนขึ้นในปี พ.ศ.2179 หลังจากเข้ามาอยู่ในอยุธยาได้ 3 ปี The Short History of the kings

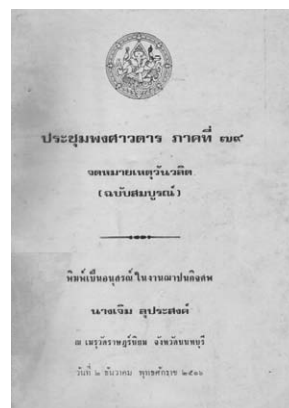
¹ ตามสำนวนการแปลของกรมศิลปากรซึ่งกำหนดการออกเสียงที่ถูกต้องตามสำเนียงภาษากลางเนเธอร์แลนด์ (Algemeen Nederlands) หรือ Standaardnederlands คือ เยเรเมียส ฟาน ฟลิต (Jeremias van Vliet) ซึ่งคนไทยในสมัยอยุธยาออกเสียงเป็น วัน วลิต และมีการบันทึกในชื่อดังกล่าวสืบต่อมา รายละเอียดเพิ่มเติมใน รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของฟาน ฟลิต (วัน วลิต) (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2546)

² วัน วลิต. พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับ วัน วลิต พ.ศ.2182. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2523), 6-8.

³ แหล่งเดิม, หน้า 7

of Siam (พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับ วัน วลิต พ.ศ.2182) เขียนขึ้นในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2182 และ Historical Account of Siam in the 17th Century (จดหมายเหตุ ฟาน ฟลีต) ซึ่งเขียนขึ้นในปลายปี พ.ศ.2183⁴ งานเขียนทั้ง 3 ชิ้นของ วัน วลิต ถือเป็นบันทึกหลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยา และยังได้ก่อให้เกิดข้อถกเถียงและการค้นคว้าทางวิชาการตามมาอีกมากมาย เช่น การสถาปนาอาณาจักรอยุธยา และที่มาของพระเจ้าอู่ทอง เรื่องราวเกี่ยวกับการเมืองการปกครองสมัยอยุธยาตอนต้น⁵ รวมถึงงานเขียนของ วัน วลิต ที่ได้ถูกนำไปใช้อ้างอิงในการอธิบายเรื่องกำเนิดของอาณาจักรอยุธยา และบทบาทของชาวจีนในอยุธยาและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งถือเป็นหลักฐานที่นำมาสู่ข้อถกเถียงกันอย่างมากในยุคเมื่อกว่า 30 ปีที่แล้ว⁶

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณางานเขียนของ วัน วลิต ทั้ง 3 ฉบับแล้ว พบได้ว่างานเขียนทุกชิ้นของ วัน วลิต แบ่งออกเป็น การบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ที่ วัน วลิต พบเห็นด้วยตนเองตลอดระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพระนครศรีอยุธยา กับการบันทึกเรื่องราวผ่านการบอกเล่าของผู้คนที่ วัน วลิต เลือกลงจะเป็นผู้เล่าข้อมูลซึ่งการบันทึกเรื่องราวผ่านการบอกเล่าของผู้คนนี้จะปรากฏอยู่

จดหมายเหตุวัน วลิต ฉบับกรมศิลปากร

ในช่วงแรกของพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับ วัน วลิต ซึ่งเขียนย้อนหลังไปถึงเหตุการณ์ตั้งแต่ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาและตำนานความเป็นมาของพระเจ้าอู่ทอง กระทั่งถึงในสมัยที่ วัน วลิต เขียนบันทึก คือในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ด้วยระยะเวลาที่ผ่านมานานเกือบ 300 ปี และผ่านการบอกเล่าของผู้คนซึ่งมีความคลาดเคลื่อนในข้อมูลและขาดความเข้าใจอย่างถูกต้อง บันทึกเรื่องราวความเป็นมาของพระเจ้าอู่ทองในพงศาวดารฉบับ วัน วลิต จึงกลายเป็นตำนานที่ขาดความน่าเชื่อถืออย่างมาก บุคคลผู้เล่าข้อมูลให้ วัน วลิต ฟังคือพระสงฆ์และชาวบ้านสามัญชน ซึ่งวัน วลิต เข้าใจว่าพระคือผู้มีความรู้ที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือ โดยที่วัน วลิต ไม่อาจเข้าใจว่าจารีตการจดบันทึกประวัติศาสตร์ของไทยนั้นต่างจากโลกตะวันตกอย่างมาก โดยเรื่องราวของชนชั้น

⁴ โปรดดู วัน วลิต. 2546. รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของ ฟาน ฟลีต (วัน วลิต). กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

⁵ โปรดดู สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2545. ประชุมหลักฐานประวัติศาสตร์เรื่องพระเจ้าอู่ทองไม่ได้มาจากเมืองอู่ทองแต่มาจากเมืองจีนทางทะเล มาจากเมืองลาวทางบก. กรุงเทพฯ : มติชน. และ อาคม พัตริยะ และนิธิ เอียวศรีวงศ์. 2545. ความเรียงว่าด้วยประวัติศาสตร์อยุธยาตอนต้น ศรีรามเทพนคร. กรุงเทพฯ : มติชน.

⁶ ชาญวิทย์ เกษตรศิริและเดวิด เค. วัลยาจได้ใช้ข้อมูลจากงานเขียนของวัน วลิตในการอธิบายถึงบทบาทในด้านต่างๆ ของชาวจีนโพ้นทะเลที่เชื่อมโยงกับพัฒนาการของรัฐต่างๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งอยุธยารายละเอียดเพิ่มเติมใน *The Rise of Ayudhya : A History of Siam in the Fourteenth and Fifteenth Centuries*. 1976. Kuala Lumpur :Oxford University Press.

ปกครองเป็นบันทึกที่ปกปิด มิได้เผยแพร่ให้บุคคลสามัญชนทั่วไปรับรู้ เมื่อเวลาผ่านไปเนิ่นนานเรื่องราวของราชสำนักและขุนนางสยามจึงถูกต่อเติมเสริมแต่งโดยชาวบ้าน กระทั่งกลายเป็นตำนานเชิงอภินิหารไปในที่สุด

แม้ว่าเรื่องราวสมัยต้นกรุงศรีอยุธยาที่วัน วลิตได้บันทึกไว้จะขาดความน่าเชื่อถืออย่างมาก และก่อให้เกิดข้อสังเกตหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอธิบายถึงความเป็นคนจีนของพระเจ้าอู่ทองที่อพยพมาจากประเทศจีน แล้วเข้ามาสร้างกรุงศรีอยุธยา ซึ่งความเข้าใจนี้ย่อมต้องได้รับการสืบต่อเป็นตำนานเรื่องเล่าหรือเป็นที่รับรู้กันอยู่ในกลุ่มชาวสยามในสมัยอยุธยา กระทั่ง วัน วลิตได้จัดบันทึกเรื่องราวตามคำบอกเล่านั้นขึ้นและได้กลายเป็นข้อสังเกตขึ้นมาว่า เพราะเหตุใดชาวสยามในรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองจึงมีความเชื่อว่าพระเจ้าอู่ทองเป็นคนจีน และมีเหตุการณ์ใดที่อาจเชื่อมโยงถึงโลกทัศน์และความคิดดังกล่าวของชาวสยามในช่วงเวลานั้น

ความเป็นจีนของพระเจ้าอู่ทองในพงศาวดารฉบับ วัน วลิต

วัน วลิต ได้บันทึกถึงพระเจ้าอู่ทองว่าเป็นโอรสของจักรพรรดิจีน ต่อมาได้ทำความผิดร้ายแรงโดยการข่มเหงประชาชน จึงได้ถูกเนรเทศออกนอกประเทศ โดยจักรพรรดิจีนได้พระราชทานเรือสำเภาพร้อมทั้งเสบียงอาหารและผู้คนจำนวนมากให้แก่พระเจ้าโอรส ดังปรากฏความในพงศาวดารว่า

“...เป็นเวลานานกว่า 300 ปีมาแล้ว มีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งปกครองแคว้นแคว้นหลายแคว้นแคว้นในประเทศจีน พระองค์มีโอรสองค์หนึ่ง พระนามว่าเจ้าอู่ ซึ่งเป็นเจ้าชายที่ตัญหาจัด ได้ข่มเหงภรรยาขุนนางจีนสำคัญ ๆ ไปหลายคน หญิงคนใดที่ไม่ยอมให้พระองค์ข่มเหงก็จะถูกฆ่าตายอย่างลึกลับ ขุนนางเหล่านี้ได้เข้าร้องเรียนพระเจ้าแผ่นดิน ถึงความประพฤติตัวไม่ถูกต้องทำนองคลองธรรมของพระราชโอรส และขู่จะถอดถอนพระเจ้าแผ่นดินออกจากบัลลังก์ ถ้าหากพระองค์ทรงปฏิเสธไม่ปลงพระชนม์พระโอรสเสีย พระเจ้าแผ่นดินทรงยินยอมและตั้งใจที่จะปลงพระชนม์พระราชโอรส แต่สมเด็จพระราชินีทรงคัดค้าน และเห็นว่าวิธีที่ดีที่สุดก็คือ ให้พระราชโอรสออกนอกประเทศ พระเจ้าแผ่นดินทรงยินยอม และได้เล่าความคิดนี้แก่พวกขุนนาง พวกขุนนางก็พออกพอใจและเห็นด้วยกับพระองค์...”⁷

ในบันทึกของ วัน วลิต ได้กล่าวว่า ขบวนเรือของเจ้าอู่เดินทางลงมาทางใต้พร้อมพระเชษฐา ถึงเมืองปัตตานีโดยบังเอิญ ที่เมืองปัตตานีเจ้าอู่ได้สร้างเมืองลังกาสุกะขึ้น หลังจากนั้นได้เดินทางเลียบชายฝั่งทะเลตะวันออกและสร้างเมืองขึ้นอีกหลายเมือง คือ ลีกร (Lijgoor) กุย (Cuij) พริบพรี (Pijprij) คลองกูกาม (Chongh Cout Thiam) และบางกอก (Banckocq) แต่ที่สำคัญที่สุดคือเจ้าอู่ได้เดินทางลึกเข้าไปในแผ่นดินถึงเกาะซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองอยุธยาและสถาปนาอยุธยาศรีรามเทพนครขึ้น⁸ ในช่วง

⁷ วัน วลิต. พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับ วัน วลิต พ.ศ.2182. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2523),17-18

⁸ แหล่งเดิม, หน้า 21-22.

ระหว่างการเดินทางของเจ้าอู่นี้ วัน วลิต ยังได้บันทึกไว้ว่า จักรพรรดิจีนได้พระราชทานพระธิดาให้อภิเษกกับเจ้าอู่ นอกจากนี้ ยังทรงพระราชทานนามเจ้าอู่ว่า “ท้าวอู่ทอง” ดังปรากฏความในพงศาวดารว่า

“...ในเวลานั้นมีเรือสำเภาจากจักรพรรดิจีนสองลำมาปรากฏที่เมืองกุย และมีข่าวเข้าหูเจ้าอู่ว่า นายเรือ (annachodas) และพ่อค้าจีนยี่นตีที่จะได้รับไม้ฝาง พระองค์จึงใช้วิเทโศบายให้ไม้ฝางแก่บุคคลดังกล่าวเป็นจำนวนมากเท่าที่เรือทั้งสองลำจะบรรทุกไปได้ ดังนั้นพวกพ่อค้าจึงกลับเมืองจีนไปด้วยความปิติอย่างล้นพ้นเมื่อมาถึงเมืองจีนก็ได้รายงานให้พระจักรพรรดิทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและไม้ฝางซึ่งได้มาเป็นของกำนัล พระจักรพรรดิทรงปิติเป็นอย่างมากที่ได้ไม้ฝางเป็นกำนัล จึงยกพระธิดาพระนามว่านางปะคำทอง (Nangh Pacham Tongh) ให้อภิเษกกับเจ้าอู่ พระองค์ได้จัดพิธีส่งพระราชธิดาอย่างเอิกเกริก นอกจากนี้ยังพระราชทานนามเจ้าอู่ว่า ท้าวอู่ทอง เพื่อเป็นรางวัลอีกด้วย...”⁹

พระราชพงศาวดารฉบับ วัน วลิต ได้บันทึกถึงความเป็นจีนของพระเจ้าอู่ทองเป็นครั้งสุดท้ายเมื่อกล่าวถึงการชดพบพระพุทธรูปทองแดงขนาดใหญ่และทรงได้ฟังเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาของชาวสยาม อันเป็นมูลเหตุให้พระองค์ทรงเปลี่ยนการนับถือจากศาสนาแบบจีนมาเป็นพุทธ

ศาสนาเถรวาท ดังปรากฏความว่า

“...ขณะที่กำลังชดพบอยู่นั้น คนงานก็ได้พบรูปปั้นทองแดงสูงประมาณหกสิบฟุตนอนอยู่ใต้ดิน ซึ่งนำความแปลกใจมาให้พระเจ้าอู่ทองเป็นอันมาก แต่หลังจากที่พระองค์ได้สดับคำอธิบายเกี่ยวกับรูปปั้นและรากฐานของศาสนาชาวสยาม พระองค์จึงได้เปลี่ยนจากนับถือศาสนาของจีนมานับถือศาสนาของชาวสยาม...”¹⁰

การบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นจีนของพระเจ้าอู่ทองในพงศาวดารได้สิ้นสุดลงเมื่อกล่าวถึงตอนพระเจ้าอู่ทองเปลี่ยนศาสนา หลังจากนั้นเรื่องราวของพระเจ้าอู่ทองก็เต็มไปด้วยอภินิหารในการปราบมัจกรหรือนาคราช (NackPhaij) การสถาปนาเมืองเมื่อวันขึ้นห้าค่ำเดือนสี่ ปีขาล การสร้างวัดวาอาราม สถาปนาระบบการปกครอง การเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับ ณ เมืองเขมร และสร้างปราสาทนครหลวง (Lechoonloagh) ขึ้น¹¹ ในบันทึกของวัน วลิต มิได้กล่าวถึงความเป็นจีนของพระเจ้าอู่ทองในช่วงปลายรัชสมัยอีกเลย โดยมีแต่การระบุถึงคุณงามความดี พระอัจฉริยภาพของพระองค์ ดังปรากฏในพงศาวดาร ว่า

“...พระเจ้าอู่ทองเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ชาญฉลาด มีไวยากรดี รอบคอบ กล้าหาญ คล่องแคล่ว ว่องไว เสรีนิยม เป็นห่วงใยทหารและประชาชน รวมทั้งอุทิศตนให้ศาสนาอย่างเต็มที่ ถึงแม้พระองค์จะมีราชทินนามและตำแหน่งหลายอย่าง

⁹ วัน วลิต. พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับ วัน วลิต พ.ศ.2182, 20-21.

¹⁰ แหล่งเดิม, หน้า 22

¹¹ รายละเอียดเพิ่มเติมใน แหล่งเดิม.

ก็ตาม พระองค์ก็ไม่เคยที่จะล่าพองเลย กลับถ่อมพระองค์ มีเมตตาและเข้ากับประชาชนได้ดี พระองค์ไม่ทรงเป็นผู้ผลิผลลาม และขาดความยังคิดเมื่อจะพิจารณาโทษ แต่พระองค์ก็จะเข้มงวดและยุติธรรม เนื่องจากพระองค์ทรงไว้ซึ่งคุณความดีหลายประการ จึงเป็นที่รักของไพร่ฟ้าทั่วไป...”¹²

พงศาวดารฉบับ วัน วลิต ได้ให้ภาพของชาวจีนผู้สูงศักดิ์ซึ่งเคยประพடுத்தัวไม้ดีแต่สามารถกลับตัวกลับใจภายหลังจากถูกเนรเทศ และได้สร้างบ้านเมืองขึ้นในดินแดนต่างถิ่น กระทั่งกลายเป็นผู้ปกครองที่ประชาชนให้ความรักและเคารพเทิดทูนอย่างมาก โดยที่ความเป็นจีนของพระองค์มิได้เป็นอุปสรรคขัดขวางการปกครอง และความเป็นจีนได้สูญหายไป กระทั่งพระเจ้าอู่ทองได้กลายเป็นชาวสยามโดยสมบูรณ์แบบในช่วงปลายรัชกาลของพระองค์ ตำนานพระเจ้าอู่ทองที่ วัน วลิต ได้รับฟังและบันทึกไว้ นี้ ถือเป็นเรื่องเล่าที่ท้าทายนักประวัติศาสตร์อย่างยิ่งในการอธิบายเหตุผลและความเป็นไปได้ตามเหตุการณ์ที่ วัน วลิต ได้บันทึกไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นจีนของพระเจ้าอู่ทองปฐมกษัตริย์ผู้สถาปนากรุงศรีอยุธยา

ที่มาของตำนานความเป็นจีน

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ ได้บันทึกไว้ว่าสมเด็จพระเจ้าอู่ทองทรงสถาปนาพระนครศรีอยุธยาขึ้น เมื่อวันที่ 5 ขึ้น 6 ค่ำปีชาลศก เวลา 3 นาฬิกา 9 บาท ศักราช 712¹³ ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ได้คำนวณไว้ว่าตรงกับปี พ.ศ.1893 อันเป็นปีเริ่มต้นของกรุงศรีอยุธยา ในช่วงเวลาดังกล่าวหากเทียบเคียงกับบันทึกของ วัน วลิต ซึ่งกล่าวไว้ว่าพระเจ้าอู่ทองเป็นพระราชโอรสของพระเจ้ากรุงจีนนั้น ปีพ.ศ.1893 (ค.ศ.1350) ตรงกับรัชสมัยของจักรพรรดิหยวนฮู่จง (Huizong ,Toghan-Temur) จักรพรรดิองค์สุดท้ายของราชวงศ์หยวน (มองโกล) แผ่นดินจีนในขณะนั้นกำลังเกิดความสับสนวุ่นวาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจทางการเมืองของราชวงศ์หยวนที่นครต้าตูหรือข่านบาลิก¹⁴ กำลังถูกท้าทายอย่างหนักจากชาวฮั่นซึ่งลุกฮือขึ้นต่อต้านอำนาจของพวกหยวน จูหยวนจาง (Zhu Yuanzhang) ผู้นำชาวฮั่นซึ่งมีพื้นเพมาจากชาวนายากจนได้รวบรวมกำลังคนขับไล่มองโกลออกไปจากแผ่นดินจีน กระทั่งประสบความสำเร็จในปี พ.ศ.1911 (ค.ศ.1368) และสถาปนาราชวงศ์หมิงขึ้นที่เมืองนานกิง โดยจูหยวนจางเป็นปฐมกษัตริย์องค์แรก ทรงพระนามว่า “หมิงไท่จู (Taizu)” หรือ จักรพรรดิ

¹² วัน วลิต. พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับ วัน วลิต พ.ศ.2182. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2523), 30-31

¹³ “พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐฯ” ใน ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1 (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร 2542), 211.

¹⁴ ต่อมาคือเมืองปักกิ่งหรือเป่ย์จิงในสมัยราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิงถึงปัจจุบัน

หงวู่ (Hongwu Emperor) การผลิตเปลี่ยนราชวงศ์จากหยวนไปสู่หมิงในครั้งนี้อาจทำให้สถานการณ์ทางการเมืองในประเทศจีนอยู่ในภาวะสับสนวุ่นวาย โดยบรรดาเชื้อพระวงศ์ของราชวงศ์หยวน ต่างพากันอพยพแยกย้ายกลับคืนสู่ถิ่นฐานเขตทุ่งหญ้าทางเหนือของตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็คอยหาจังหวะและโอกาสในการกลับคืนสู่อำนาจในแผ่นดินจีนอีกครั้ง ดังนั้นในช่วงต้นราชวงศ์หมิงสมัยจักรพรรดิหมิงไท่จู การรักษาและป้องกันเขตแดนทางภาคเหนือถือเป็นภารกิจที่สำคัญที่สุดของราชวงศ์หมิง ซึ่งถ้าหากพิจารณาเหตุการณ์ที่ วัน วลิต ได้ระบุไว้ถึงความเป็นมาของพระเจ้าอู่ทองตรวจสอบกับพงศาวดารราชวงศ์หยวน (Yuan Shih) ก็ไม่พบหลักฐานการบันทึกว่ามีการเนรเทศพระโอรสหรือเชื้อพระวงศ์องค์ใดในราชวงศ์หยวนซึ่งขณะนั้นกำลังใกล้จะสูญเสียนอำนาจ อาจมีความเป็นไปได้ว่าเมื่อใกล้สิ้นราชวงศ์ บรรดาเชื้อพระวงศ์ต่างอพยพหนีภัยกระจัดกระจายเร่ร่อนไป แต่พวกมองโกลนั้นไม่ชำนาญในการออกทะเลหรือเดินเรือ¹⁵ แต่จะมีความชำนาญในการเดินทางทางบกเป็นหลักมากกว่า จึงมีเหตุผลสนับสนุนที่เชื่อถือได้ว่าชาวมองโกลได้อพยพกลับคืนสู่ดินแดนมองโกลเป็นหลัก และไม่ปรากฏหลักฐานที่เชื่อได้ว่ามีการอพยพเชื้อพระวงศ์ราชวงศ์หยวนลงมาทางใต้ถึงดินแดนอุษาคเนย์

จักรพรรดิหยวนฮู่ยง (อัครันตู ซ่าน) จักรพรรดิหยวนองค์สุดท้าย ค.ศ. 1332-1368

ที่มาของภาพ <http://th.wikipedia.org/wiki/>

เหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์จีนที่อาจกล่าวได้ว่าใกล้เคียงกับตำนานพระเจ้าอู่ทองที่ถูกบันทึกไว้ในพงศาวดารฉบับวัน วลิต มากที่สุดคือการหายตัวไปของจักรพรรดิเจี้ยนเหวิน (Jianwen) หรือ จูหยุนเหวิน (Zhu Yunwen) จักรพรรดิองค์ที่สองแห่งราชวงศ์หมิงซึ่งถูก จูตี้ (Zhu Di) หรือจักรพรรดิ หยงเล่อ ผู้เป็นพระปิตุลา(อา) ก่อกบฏในปี พ.ศ.1945 (ค.ศ.1402) พงศาวดารราชวงศ์หมิง (Ming Shih) ได้บันทึกไว้ว่า “ในวันที่จูตี้บุกยึดเข้านานกิง ได้เกิดเพลิงไหม้ไปทั่วเมืองรวมทั้งบางส่วนของพระราชวังหลวง และจักรพรรดิเจี้ยนเหวินก็ได้หายสาบสูญไปในคืนนั้น”¹⁶ การหายสาบสูญไปของจักรพรรดิเจี้ยนเหวินได้สร้างความกังวลและไม่สบายใจให้

¹⁵ ราชวงศ์หยวนประสบความล้มเหลวถึง 2 ครั้งจากการส่งกองเรือเพื่อยึดครองญี่ปุ่นจากลมพายุ Kamikaze ในปี ค.ศ.1274 และ ค.ศ.1281

¹⁶ คาร์ริงตัน กู๊ดริช. ประวัติศาสตร์จีน. (กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย 2550),197

จักรพรรดิเจี้ยนเหวิน (Jianwen, Zhu Yunwen
ค.ศ.1398 – 1402)

ที่มาของภาพ <http://th.wikipedia.org/wiki/>

แก่จักรพรรดิหยงเล่อเป็นอย่างมาก เพราะมีข่าวลือไปทั่วอาณาจักรจีนว่าจักรพรรดิเจี้ยนเหวินได้หลบหนีลงไปทางใต้โดยทางเรือ ดังนั้นเมื่อหยงเล่อมีพระราชโองการให้ขันทีเจิ้งเหอออกเดินเรือเพื่อขยายแสนยานุภาพของจีนให้เป็นที่ปรากฏเลื่องลือ กองเรือมหาสมบัติของเจิ้งเหอ ยังต้องทำหน้าที่สืบข่าวและตามหาจักรพรรดิเจี้ยนเหวินซึ่งเชื่อกันว่าหลบหนีออกนอกแผ่นดินจีนไปแล้ว¹⁷ การหายตัวไปของจักรพรรดิเจี้ยนเหวิน นับว่าเป็นเหตุการณ์ที่มีความใกล้เคียงกับเรื่องราวในพงศาวดารฉบับ วัน วลิต ที่มีเชื้อพระวงศ์ระดับสูงของจีนถูกเนรเทศมา แต่เหตุการณ์ความวุ่นวายของจีนในสมัยจักรพรรดิเจี้ยนเหวินตรงกับช่วงรัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีราชราชนิก ซึ่งขณะนั้นกรุงศรีอยุธยาได้ถูกสถาปนาขึ้นแล้วเป็นเวลากว่า 50 ปี อย่างไรก็ตามอาจมีความเป็นไปได้ว่ากระแสน้ำลือ

เรื่องการหลบหนีออกนอกประเทศของจักรพรรดิจีนจะเป็นที่รับรู้ทั่วไปของกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลและพ่อค้าจีน ซึ่งเดินทางไปค้าขายในดินแดนต่าง ๆ รวมถึงในอยุธยาและอุษาคเนย์ ซึ่งปรากฏหลักฐานว่ามีชาวจีนเข้ามาในภูมิภาคแห่งนี้ตั้งแต่ก่อนคริสต์ศตวรรษที่13 การรับรู้ข่าวสารที่เกิดขึ้นในเมืองจีนอาจถูกบิดเบือนและเสริมแต่งเรื่องราว กระทั่งเมื่อเวลาผ่านไปนานจึงไม่สามารถสืบค้นความจริงของที่มาได้ เมื่อ วัน วลิต เข้ามาในกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 2176 ซึ่งเป็นเวลากว่า 300 ปีนับตั้งแต่สถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้น ข่าวลือที่เกิดขึ้นในอดีตจึงกลายเป็นตำนานที่ถูกเล่าขานบอกต่อกันมา กระทั่ง วัน วลิต ได้บันทึกเรื่องราวประวัติความเป็นมาของพระเจ้าอู่ทองตามตำนานที่ถูกเล่าขานกันมา

ทั้งนี้หากพิจารณาเนื้อหาในพงศาวดารฉบับ วัน วลิต แล้ว จะพบข้อความซึ่งขัดแย้งกันหลายแห่ง เช่น การระบุว่าจักรพรรดิเจี้ยนเหวินพระธิดาพระนามว่านางปะคำทอง (Nangh Pacham Thongh)ให้อภิเษกกับเจ้าอู่ ซึ่งในเนื้อความตอนต้นได้ระบุว่าเจ้าอู่เป็นพระโอรสของจักรพรรดิเจี้ยน ดังนั้น พระธิดาของจักรพรรดิเจี้ยนจึงน่าจะมีศักดิ์เป็นพี่สาวหรือน้องสาวของเจ้าอู่ หรือหากจีนผลัดเปลี่ยนรัชกาล ผู้ที่ได้สืบต่อราชบัลลังก์ก็น่าจะเป็นพระเชษฐาหรือญาติสนิท ซึ่งหากมีพระธิดาก็ยังนับว่าเป็นญาติสนิทของเจ้าอู่ จึงเป็นไปได้ที่ญาติสนิทที่มีความใกล้เคียงทิศทางสายเลือดกันจะอภิเษกสมรสกันเอง เพราะผิดธรรมเนียมและจารีตของจีนอย่างร้ายแรง

¹⁷ กาวิน เมนซีส์. 1421 ปีที่จีนค้นพบโลก. (กรุงเทพฯ:มติชน 2550), 47

การอธิบายเรื่องราวความเป็นมาของพระเจ้าอู่ทองและการสถาปนาอโยธยาศรีรามเทพนครของวัน วลิต ยังได้มีเนื้อหาที่ใกล้เคียงกับคัมภีร์มหาวงศ์ วรรณกรรมสำคัญทางพุทธศาสนาของลังกา ซึ่งเขียนขึ้นเป็นภาษาบาลีเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 11-12 โดยท่านพระมหานามเถระแห่งสำนักมหาวิหาร เนื้อเรื่องกล่าวถึงเหตุการณ์หลังการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 ที่เมืองปาฏลีบุตรในช่วงพุทธศตวรรษที่ 3 ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งสมณทูตไปเผยแผ่หลักธรรมคำสอนพระพุทธศาสนาไปยังดินแดนต่าง ๆ 9 แห่ง ได้แก่สถานที่ต่างๆ ในเขตอินเดียลังกา รวมทั้งดินแดนสุวรรณภูมิ ซึ่งได้ส่งสมณทูตพระโสณะและพระอุตตระเข้ามา¹⁸ มหาวงศ์ปริเฉทที่ 6 และ 7 ได้กล่าวถึงการเนรเทศวิชยกุมาร โอรสพระเจ้าสีหพาหุ ไปยังเกาะลังกาแล้วสร้างบ้านเมือง ครองราชสมบัติ ตั้งวงศ์กษัตริย์ลังกาขึ้นเป็นครั้งแรก ดังความว่า

“...วิชยกุมารประพตติตนเป็นพาลเบียดเบียนราษฎรให้เดือดร้อน ราษฎรจึงไปทูลฟ้องพระราชบิดา ๆ ทรงห้ามก็ไม่ฟัง ทำดังนั้นเสมอมาครั้งที่สาม พวกราษฎรทูลขอให้เอาไปสำเร็จโทษเสีย พระเจ้าสีหพาหุรัสสั่งให้จับวิชยกุมารทั้งครอบครัวทั้งบริวารบรรทุกเรือต่างลำกันไปปล่อยเสียในสมุทรเรือพวกลูกไปถึงเกาะนัคททวีป เรือพวกเมียไปถึงเกาะ มหินททวีปต่างพวกก็ต่างอยู่ ณ เกาะที่ตนไปถึง ส่วนเรือวิชยกุมารไปถึงท่าสุปารกะแต่กุมารไม่พอใจอยู่ จึงออกเรือต่อไป

ถึงเกาะลังกา ขึ้นจากเรือที่ตัมพปณณประเทศ ณวันที่พระบรมศาสดาเสด็จดับขันธปรินิพพาน... ครั้นตั้งบ้านเมืองเป็นปกติแล้ว พวกอมตย์ทั้งหลายคิดจะตั้งพีธีราชาภิเษกวิชยกุมารให้เป็นพระเจ้าแผ่นดินแต่ขัดอยู่ด้วยไม่มีนางกษัตริย์เป็นมเหสี จึงแต่งทูตไปขอราชบุตรของพระเจ้าปัญจราช ณ มธุนคร ท้าวเธอก็ยกประทานขณะเมื่อนางมาถึงมีบริวารตามมาเป็นอันมาก ขึ้นจากเรือที่ท่าใด ท่านั้นจึงได้ชื่อว่า มหาตติถะ

จารึกคัมภีร์มหาวงศ์

ต่อมาอมตย์ทั้งหลายก็ตั้งพีธีราชาภิเษกวิชยกุมารเป็นพระเจ้าแผ่นดินครองราชสมบัติในลังกาทวีป...”¹⁹

คัมภีร์มหาวงศ์ได้กลายเป็นต้นแบบการอธิบายเรื่องราวความเป็นมาของพระเจ้าอู่ทอง ซึ่งอาจมีความเป็นไปได้ที่ วัน วลิต จะได้ข้อมูลจากบรรดาพระสงฆ์ ซึ่งถือเป็นกลุ่มบุคคลผู้มีวิชาความรู้ของยุคสมัยนั้น อิทธิพลจากคัมภีร์มหาวงศ์จึงน่าจะมีส่วนสำคัญต่องานเขียนของวัน วลิต โดยเฉพาะจุดเริ่มต้นจากการถูกเนรเทศ การกลับตัวเป็นคนดี การสร้างบ้านเมืองและการตั้งวงศ์กษัตริย์ สมมุติฐานอีกประการที่สามารถอธิบายที่มาของตำนานความเป็นมาของพระเจ้าอู่ทองใน

¹⁸ ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา. “เอกสารวรรณคดีพุทธศาสนาภาษาไทย” ที่ระลึกในการพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา. (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2545.) 147-208.

¹⁹ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. “มหาวงศ์สังเขป” ประมวลพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ประวัติศาสตร์-โบราณคดี. (พระนคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2514), 148-149.

พงศาวดารฉบับวัน วลิต คือ ผู้ที่เล่าข้อมูลให้ วัน วลิต ฟังอาจจะเป็นชาวสยามที่มีเชื้อสายจีนหรือเป็นชาวจีน ทั้งนี้เป็นที่ทราบกันดีว่าอยุธยาเป็นเมืองแห่งสังคมพหุวัฒนธรรมที่ประกอบไปด้วยผู้คนหลายชาติและวัฒนธรรมเข้ามาอยู่อาศัยรวมกัน โดยหนึ่งในนั้นคือกลุ่มชาวจีนซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างมากตั้งแต่ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา โดยชาวจีนได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากในทางเศรษฐกิจและสังคมของอยุธยาตั้งปรากฏตำแหน่งและหน้าที่ของคนจีนในกฎหมายตราสามดวง หมวดพระไอยการตำแหน่งนาพลเรือน²⁰ ซึ่งระบุถึงตำแหน่งและราชทินนามของคนจีนที่เข้ามารับราชการอยู่ในกรมท่าไว้ อย่างชัดเจน ได้แก่

หลวงโชติกราชเศรษฐี เจ้ากรม	ถือศักดินา 1400
ขุนทองสื่อ	} จีนสามนายอำเภอนา 600
ขุนทองสมุท	
ขุนวิสุทสาครสามแปล	นา 400
นายสำเภาปากน้ำ	
นายเรือปาก 4 วาขึ้นไป	} นาย 400 นายเรือปากกว้าง 3 วาเศษ
จีนแขกฝรั่งอังกฤษ	
สำเภาใหญ่	นา 200
ฯลฯ	

การกำหนดราชทินนามและตำแหน่งของคนจีนในกรมท่าดังกล่าวถือเป็นเครื่องยืนยันถึงความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์เข้ามาอาศัยอยู่รวมกันในราชอาณาจักรสยาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาวจีนซึ่งต่อมาภายหลังได้ยุกันและมีครอบครัวสืบลูกหลานมากระทั่งเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนได้ดำรงตำแหน่งขุนนางกำกับราชการในกรมสำคัญๆ เช่นกรมท่าซ้าย มีราชทินนามเป็น “หลวงโชติกราชเศรษฐี ถือศักดินา 1,400” สามารถเข้าเฝ้าหน้าพระที่นั่งในงานพระราชพิธีได้ คำว่าโชติกราชเศรษฐีนั้น สันนิษฐานว่าเป็นคำเก่าที่เคยใช้เรียกกันมาตั้งแต่ครั้งสมัยสุโขทัย โดยในไตรภูมิพระร่วงได้กล่าวถึงเศรษฐีผู้หนึ่งชื่อว่า “โชติกราชเศรษฐี” โชติกร เป็นคำภาษาบาลี ซึ่งต่อมามีการเพี้ยนเสียงออกเป็น “โชติก” หรือในเอกสารโบราณสมัยอยุธยาได้บันทึกเป็น “โชฎีก” ก็มี²¹ ชาวจีนซึ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยในกรุงศรีอยุธยาเหล่านี้ได้ตั้งชุมชนขนาดใหญ่ขึ้นภายในเขตพระนครและอาศัยร่วมกันกับชาวสยามอย่างกลมกลืน²² ซึ่งชาวจีนเหล่านี้อาจเล่าเรื่องราวที่เป็นตำนานที่พยายามจะให้เกิดความเกี่ยวพันกับประเทศแม่ของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามผูกโยงให้ปฐมกษัตริย์ของกรุงศรีอยุธยามีความเกี่ยวข้องกับเมืองจีน

²⁰ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พระไอยการตำแหน่งนาพลเรือน ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 พิมพ์ตามฉบับหลวงตรา 3 ดวง เล่ม 1. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มปป.) 191 – 192.

²¹ ส.พลายน้อย, ขุนนางกรมท่า : ขุนนางสยามประวัติศาสตร์ข้าราชการทหารและพลเรือน. (กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม, 2548), 145.

²² รายละเอียดเพิ่มเติมใน วินัย พงศ์ศรีเพียร. พรรณนาภูมิสถานพระนครศรีอยุธยา เอกสารจากหอหลวง ฉบับความสมบูรณ์. (กรุงเทพฯ : อุษาคเนย์, 2551)

จิตรกรรมฝาผนังวัดประดู่ทรงธรรม แสดงภาพคนจีนในสังคมพหุวัฒนธรรมสมัยอยุธยา

กระทั่งกลายเป็นตำนานเล่าขานในหมู่ชาวสยาม สืบต่อมาอีกเกือบ 300 ปี จน วัน วลิต ได้รับเอา ตำนานดังกล่าวบันทึกไว้เป็นพงศาวดาร

ข้อนำสังเกตสำคัญอีกประการที่ทำให้ความเป็นจีนของพระเจ้าอู่ทองเป็นเพียงตำนานคือ การสูญหายไปของวัฒนธรรมจีนและถูกแทนที่ด้วยอารยธรรมไทยและเขมร ดังปรากฏความใน เรื่องการเปลี่ยนศาสนาจากจีนมาเป็นแบบ ชาวสยามและการรับเอาวัฒนธรรมตาม ธรรมเนียมอย่างเขมร ทั้งในด้านการปกครอง คติความเชื่อเกี่ยวกับรัฐและกษัตริย์ตามแบบ ลัทธิเทวราชา²³ ซึ่งเข้ามาแทนที่ความเป็นจีน ซึ่งเป็นไปไม่ได้ที่พระเจ้าอู่ทองจะเปิดรับเอา วัฒนธรรมใหม่เข้ามาแทนที่วัฒนธรรมดั้งเดิม ตามอย่างบรรพบุรุษของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัฒนธรรมจีน ซึ่งมีประเพณี ความเชื่อและ ธรรมเนียมปฏิบัติต่าง ๆ มากมายที่ฝังรากลึกมา อย่างยาวนาน และในพระราชพงศาวดารกรุง ศรีอยุธยาทุกฉบับรวมทั้งหลักฐานทางโบราณคดี ที่มีการขุดค้นก็ไม่พบร่องรอยทางวัฒนธรรม

ความเป็นจีนปรากฏอย่างเด่นชัดในราชสำนัก ช่วงต้นสมัยอยุธยา ซึ่งทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ ในเรื่องราวความเป็นจีนของพระเจ้าอู่ทองใน พงศาวดารฉบับ วัน วลิต และเรื่องราวดังกล่าว ได้กลายเป็นตำนานบทหนึ่งของพระเจ้าอู่ทอง

สรุป

เรื่องราวของพระเจ้าอู่ทองที่ปรากฏอยู่ใน พงศาวดารฉบับ วัน วลิต ถือเป็นตำนานที่เล่าขาน สืบต่อกันมาในหมู่ชาวสยามสมัยอยุธยาตอน ปลาย ซึ่งตำนานดังกล่าวห่างไกลจากข้อเท็จจริง หรืออาจกล่าวได้ว่าขาดความน่าเชื่อถือเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นหลักฐานที่ขาด ความน่าเชื่อถือ แต่สิ่งที่ปรากฏอยู่ในตำนาน พระเจ้าอู่ทองในพงศาวดารฉบับ วัน วลิต คือ โลภทัศน์ของชาวสยามที่มีความเชื่อกันว่าพระเจ้า อู่ทองเสด็จมาจากเมืองจีนเมื่อ 300 ปีที่ผ่านมา สมมุติฐานประการแรกของที่มาของโลภทัศน์ และความคิดดังกล่าว คือ ความวุ่นวายและการ เปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในของจีน ทั้งการ

²³ รายละเอียดเพิ่มเติมใน วรพร ภู่งศ์พันธ์ "สถานภาพของพระมหากษัตริย์ในกฎมณเฑียรบาล กฎมณเฑียรบาล ในฐานะหลักฐานประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยาถึง พ.ศ.2348". (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา ประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.)

เปลี่ยนราชวงศ์จากหยวนมาสู่หมิงหรือการกบฏ
ในรัชกาลของจักรพรรดิเจี้ยนเหวินแห่งราชวงศ์
หมิง อันนำมาสู่การหายสาบสูญของจักรพรรดิฉิน
ความวุ่นวายดังกล่าวยิ่งได้รับการตอบรับอย่าง
มากในกลุ่มพ่อค้าชาวจีนโพ้นทะเล เมื่อจักรพรรดิ
หย่งเล่อทรงมีพระราชโองการให้เจิ้งเหอเดินเรือ
ไปยังดินแดนต่างๆ ทั่วเขตทะเลใต้โดยมีวัตถุประสงค์
หลักประการหนึ่ง คือ ตามหาจักรพรรดิเจี้ยนเหวิน

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในของ
จีนดังกล่าวอาจนำมาสู่ข่าวลือหรือเรื่องเล่าในหมู่
พ่อค้าชาวจีนซึ่งเข้ามาค้าขายอยู่ในกรุงศรีอยุธยา
และบอกผ่านเรื่องเล่านี้ให้กับชาวสยาม เมื่อเวลา
ผ่านไปเรื่องเล่าได้กลายเป็นตำนานของชาว
สยามซึ่งเล่าสืบต่อกันมาโดยกลุ่มชาวสยาม
สามัญชนนี้มิได้มีโอกาสในการเข้าถึงหรือรับรู้
พงศาวดารที่ถูกบันทึกไว้ภายในราชสำนักตั้งนั้น
เมื่อ วัน วลิต เดินทางเข้ามาในกรุงศรีอยุธยา
เหตุการณ์ที่ผ่านมาก็เกือบ 300 ปี ในสมัยของ
พระเจ้าอู่ทองจึงถูกบิดเบือนและเติมแต่งจนขาด
เค้ามูลแห่งความเป็นจริงไปอย่างมาก

ทั้งนี้ยังมีข้อสมมุติฐานอีกประการหนึ่งของ
ที่มาของความคิดดังกล่าว คือ ผู้ที่เล่าข้อมูลให้
วัน วลิต ฟังอาจจะเป็นพระสงฆ์ ซึ่งได้มีการนำ
เรื่องราวจากวรรณกรรมสำคัญทางพุทธศาสนา
คือ คัมภีร์มหาเวศม์มาเป็นต้นแบบในการอธิบาย
เรื่องราวความเป็นมาของพระเจ้าอู่ทองและ
การสถาปนาอโยธยาศรีรามเทพนคร

นอกจากนี้ วัน วลิต อาจได้รับข้อมูลจาก
ชาวสยามที่มีเชื้อสายจีนหรือเป็นชาวจีนที่มีความ
พยายามผูกโยงให้ปฐมกษัตริย์ของกรุงศรีอยุธยา
มีความเกี่ยวข้องกับเมืองจีนกระทั่งกลายเป็น
ตำนานเล่าขานในหมู่ชาวสยามสืบต่อมาอีกเกือบ
300 ปี กระทั่งวัน วลิตได้รับเอาตำนานดังกล่าว

แม้จะเป็นหลักฐานที่ขาดความน่าเชื่อถือ
แต่สิ่งที่ปรากฏอยู่ในตำนาน
พระเจ้าอู่ทองในพงศาวดารฉบับ วัน
วลิต คือ โลกทัศน์ของชาวสยามที่มี
ความเชื่อกันว่าพระเจ้าอู่ทองเสด็จมา
จากเมืองจีนเมื่อ 300 ปีที่ผ่านมา
สมมุติฐานประการแรกของที่มาของ
โลกทัศน์และความคิดดังกล่าว คือ
ความวุ่นวายและการเปลี่ยนแปลง
ทางการเมืองภายในของจีนทั้งการ
เปลี่ยนราชวงศ์จากหยวนมาสู่หมิง
หรือการกบฏในรัชกาลของจักรพรรดิ
เจี้ยนเหวินแห่งราชวงศ์หมิงอันนำมา
สู่การหายสาบสูญของจักรพรรดิฉิน

บันทึกไว้เป็นพงศาวดาร แต่ทั้งนี้ก็มีข้อสังเกตได้ว่า
วัน วลิต มิได้บันทึกข้อความใดว่าตนเองเชื่อใน
เรื่องเล่าเกี่ยวกับความเป็นมาของพระเจ้าอู่ทอง
ในขณะที่เดียวกัน วัน วลิต ยังเป็นนักสังเกตและ
จดบันทึกที่ดีเพราะเนื้อความในพงศาวดารฉบับ
วัน วลิต ในส่วนที่ร่วมสมัยเดียวกับที่ วัน วลิต
พำนักอยู่ในกรุงศรีอยุธยามีความถูกต้องน่าเชื่อ
ถือมากที่สุดถือเป็นหลักฐานประวัติศาสตร์
ชั้นสำคัญที่นักประวัติศาสตร์ไทยไม่อาจจะเลยได้

อย่างไรก็ตามข้อสันนิษฐานและสมมุติฐาน
ในเรื่องราวที่เกี่ยวกับที่มาของตำนานความเป็น
จีนของพระเจ้าอู่ทองที่ วัน วลิต บันทึกไว้ก็ยังเป็น
หน้าที่ของนักประวัติศาสตร์ที่ต้องค้นคว้า สืบค้น
และวิเคราะห์ตีความกันต่อไปในอนาคต ๕

เอกสารอ้างอิง

- กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า. 2514. **ประมวลพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ประวัติศาสตร์-โบราณคดี**. พระนคร : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- กรมศิลปากร. 2542. “พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ” **ประชุมพงศาวดาร ฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- กรมศิลปากร. 2546. **รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของ ฟาน ฟลีต (วัน วลีต)**. กรุงเทพฯ:กรมศิลปากร.
- กาวิณ เมนชีส์. 2550. **1421 ปีที่จีนค้นพบโลก**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- คารีริงตัน กู๊ดริช. 2550. **ประวัติศาสตร์จีน**. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
- มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง. (มปป.). **ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 พิมพ์ตามฉบับหลวงตรา 3 ดวง เล่ม 1**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรพร ภู่งศ์พันธ์. 2549. **กฎมณเฑียรบาลในฐานะหลักฐานประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยา ถึง พ.ศ.2348**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัน วลีต. 2523. **พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับ วัน วลีต พ.ศ.2182**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. 2551. **พรรณนาภูมิสถานพระนครศรีอยุธยา เอกสารจากหอหลวง ฉบับความสมบูรณ์**. กรุงเทพฯ : อุษาคเนย์
- ส.พลายน้อย. 2548. **ขุนนางสยามประวัติศาสตร์ข้าราชการทหารและพลเรือน**. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม.
- สีบแสง พรหมบุญ และกาญจณี ละอองศรี. 2525. **ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2545. **ประชุมหลักฐานประวัติศาสตร์เรื่องพระเจ้าอู่ทองไม่ได้มาจากเมืองอู่ทองแต่มาจากเมืองจีนทางทะเล มาจากเมืองลาวทางบก**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- อาคม พัชยะและนิธิ เอียวศรีวงศ์. 2545. **รวมความเรียงว่าด้วยประวัติศาสตร์อยุธยาตอนต้น ศรีรามเทพนคร**. กรุงเทพฯ : มติชน
- Charnvit Kasetsiri. 1976. **The Rise of Ayudhya A History of Siam in the Fourteenth and Fifteenth Centuries**. Kuala Lumpure : Oxford University Press.